

Приобщаващо образование в ранна детска възраст

Нови идеи и инструменти
Заклучителен обобщаващ доклад

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

ПРИБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ

Нови идеи и инструменти
Заклучителен обобщаващ доклад

Европейската агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование (Агенцията) е независима и самоуправляваща се организация. Агенцията се финансира от министерствата на образованието на държавите членки и от Европейската комисия с подкрепата на Европейския парламент.

Съфинансирано от
Програма „Еразъм +“
на Европейския съюз

Подкрепата на Европейската комисия за изготвянето на това издание не следва да се тълкува като одобрение на неговото съдържание, което отразява единствено мнението на авторите. Комисията не носи отговорност за съдържанието в изданието информация или за начините, по които тя би могла да се ползва.

Личните становища, изразени в този документ, не отразяват непременно официалното становище на Агенцията, на нейните държави членки или на Европейската комисия.

Редактори: Мери Кириазопулу, Пол Бартоло, Ева Бьорк-Акесон, Климан Жине и Флора Белур

Възпроизвеждането на части от документа е допустимо при ясно упоменаване на източника. Препратки към документа трябва да бъдат оформени, както следва: Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2017 г. *Приобщаващо образование в ранна детска възраст: Нови идеи и инструменти – Заключение обобщаващ доклад*. (ред. М. Кириазопулу, П. Бартоло, Е. Бьорк-Акесон, Кл. Жине и Фл. Белур). Одензе, Дания

За осигуряване на по-широк достъп този доклад е предоставен на 25 езика в достъпен електронен формат на уеб страницата на Агенцията:
www.european-agency.org

Настоящият текст е превод на оригиналния текст на английски език. В случай на съмнение относно точността на информацията в преводния текст, моля, направете справка с оригиналния текст на английски език.

ISBN: 978-87-7110-690-9 (в електронен вид)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2017

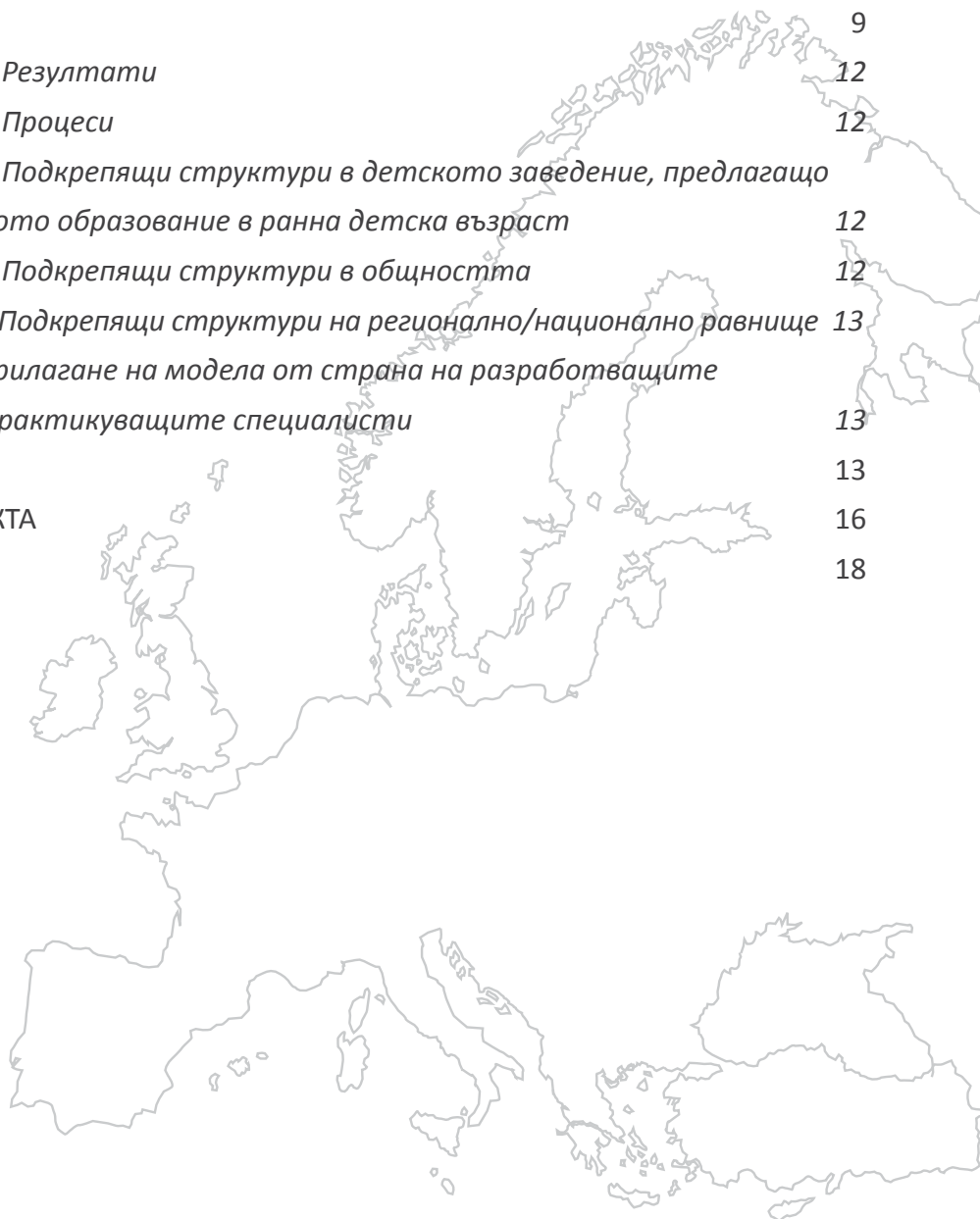
Секретариат
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Тел.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Офис в Брюксел
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Тел.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	5
КОНТЕКСТ	6
КОНСТАТАЦИИ И ПРИНОС НА ПРОЕКТА КЪМ ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ	7
1. Създаване на възможности за всички деца да се приобщат, да бъдат ангажирани и да се учат	7
2. Разработване на инструмент за самоанализ	8
3. Адаптиране на екосистемния модел на приобщаващо образование в ранна детска възраст	9
<i>Измерение 1: Резултати</i>	12
<i>Измерение 2: Процеси</i>	12
<i>Измерение 3: Подкрепящи структури в детското заведение, предлагащо приобщаващото образование в ранна детска възраст</i>	12
<i>Измерение 4: Подкрепящи структури в общността</i>	12
<i>Измерение 5: Подкрепящи структури на регионално/национално равнище</i>	13
<i>Съвместно прилагане на модела от страна на разработващите политики и практикуващите специалисти</i>	13
ПРЕПОРЪКИ	13
ПРОДУКТИ НА ПРОЕКТА	16
БИБЛИОГРАФИЯ	18

VIOLETA

MARTA

ELZ
DAMV

MANUELA

SAMUEL E

IAN

SARA

LEO

MAR

MARTA

AL

STEFAN

HUGO

LUCY

PIE

УВОД

Качеството на образованието в ранна детска възраст е във фокуса на вниманието на разработващите политики и в последно време се превърна в приоритет на много международни и европейски организации. Сред тях са Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), Организацията за образование, наука и култура на Организацията на обединените нации (ЮНЕСКО), Детският фонд на ООН (УНИЦЕФ), Европейската комисия, Евридика и Европейската агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование (Агенцията). Съвсем наскоро Съветът на Европейския съюз (2017 г.) изтъкна необходимостта да се даде приоритет на висококачественото образование и грижите в ранна детска възраст, за да се преодолеят неравенствата в обучението през целия живот.

Предвид тези международни инициативи Агенцията предприе тригодишен проект (2015–2017 г.), озаглавен „Приобщаващо образование в ранна детска възраст“. Целта на проекта е да идентифицира, анализира, а впоследствие и да популяризира основните характеристики на качествено приобщаващо образование в ранна детска възраст (IECE)¹ за всички деца² на възраст от три години до постъпването им в начален курс на образование. Това даде възможност да се проучи по-подробно – от гледна точка на стремежа към приобщаване – до каква степен разпоредбите за приобщаващо образование в ранна детска възраст в цяла Европа отговарят на принципите за качество, формулирани от Европейската комисия (2014 г.) и ОИСР (2015 г.).

Проектът бе основан на съответната научноизследователска литература и документи за политики, както и на данни, събрани чрез наблюдение на примерни детски заведения³, предлагащи приобщаващо образование в ранна детска възраст в няколко страни, други примери, описани от практикуващи специалисти от цяла Европа, и въпросници за развитието на приобщаващо образование в ранна детска възраст на национално равнище, попълнени от всички държави членки на Агенцията. Шестдесет и четирима национални експерти от цяла Европа дадоха своя принос за проекта. Те участваха в събирането и анализа на данни, в наблюдението и дискусиите по време на осем проучвания на отделни случаи в различни страни, както и в други срещи по проекта. Така се стигна до идеите, с които проектът допринесе за приобщаващото образование в ранна детска възраст.

Настоящият доклад представлява резюме на обобщаващия доклад (Европейска агенция, 2017а), в който са изложени основните констатации на проекта. Той е съсредоточен върху трите нови положения, с които проектът допринесе за разработването на политики, изследването и практиката на приобщаващото образование в ранна детска възраст.

¹ В този документ терминът „приобщаващо образование в ранна детска възраст“ (IECE) се използва по отношение на констатациите и препоръките на проекта, а терминът „образование в ранна детска възраст“ (ECE) или „образование и грижи в ранна детска възраст“ (ESEC) се използва, когато се правят препратки към съответната литература.

² Понятието „всички деца“ се отнася до всяко отделно дете.

³ Под детско заведение или детска градина, предлагащи приобщаващо образование в ранна детска възраст, следва да се разбира място за обучение на деца от тригодишна възраст до възрастта за започване на начално образование в съответната европейска държава.

Те са:

- обосновка и очакван ефект от приемането на стандарти за политиката и предоставянето на приобщаващо образование в ранна детска възраст, основани на приобщаваща визия и цели;
- разработване и практическо прилагане на инструмент за самоанализ с цел подобряване работата на детските заведения, предлагащи приобщаващо образование в ранна детска възраст;
- адаптиране на екосистемния модел на приобщаващо образование в ранна детска възраст към детското заведение, общността и условията във всяка страна.

Този доклад завършва с набор от препоръки, насочени главно към разработващите политики. Те са представени в рамките на новия екосистемен модел на приобщаващо образование в ранна детска възраст.

КОНТЕКСТ

Качеството на образованието в ранна детска възраст (ECE) е във фокуса на вниманието на разработващите политики. Все по-голям брой европейски и международни проучвания показват, че положителните ползи от образованието в ранна детска възраст са пряко свързани с „качеството“ и зависят от него. Европейската комисия (2014 г.) откри и анализира пет ключови политически действия, които подобриха качеството и достъпа до образование в ранна детска възраст. Те са:

- Достъп до качествено образование в ранна детска възраст за всички деца;
- Качество на работната сила;
- Качество на учебния план/учебното съдържание;
- Оценка и мониторинг;
- Управление и финансиране.

Проектът на Агенцията предложи нови идеи за приобщаващо образование в ранна детска възраст, на първо място като обедини опита и експертизата на своите членове в цяла Европа. За развитието на проекта допринесе също находчивото комбиниране на три теоретични рамки, които до този момент се ползваха само отделно за очертаване параметрите на висококачественото образование в ранна детска възраст:

- **Приобщаване:** За Агенцията и нейните държави членки приобщаването е ключов фактор за осигуряване на качество, чиято цел е:

... всички учащи, на каквато и възраст да са, да имат възможност да получат адекватно, висококачествено образование в общността, в която живеят, редом с приятелите и връстниците си (Европейска агенция, 2015 г., стр. 1).

- **Структура – процес – резултат:** Структурата обхваща правната рамка и националните, регионалните и местните условия, които оказват влияние върху качеството на образованието в ранна детска възраст, което детето получава в детското заведение. **Процесът** описва взаимодействието на децата с персонала, връстниците и физическата среда в детското заведение, предоставящо образование в ранна детска възраст. **Резултатът** отразява въздействието на структурите и процесите върху благосъстоянието, ангажираността и ученето на децата (Европейска комисия, 2014 г., ОИСР, 2015 г.).

- **Екосистемен модел:** Този модел взема под внимание сложните и динамични влияния върху децата, произтичащи от техните взаимодействия и взаимовръзки с всички обкръжаващи ги системи в училището/дома, общността и региона/страната – наречени микро-, мезо-, екзо- и макросистеми – в които те функционират и растат (Бронфенбренер и Морис, 2006 г.).

Всяка от тях поотделно е намерила приложение в политиките, научните изследвания и практиката с цел подобряване качеството на образованието в ранна детска възраст. В този случай обаче те бяха съчетани в един екосистемен модел, който е сред новите идеи и инструменти, разработени в резултат на проекта.

КОНСТАТАЦИИ И ПРИНОС НА ПРОЕКТА КЪМ ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ

Анализът и обсъждането на всички данни по проекта доведоха до три нови положения, с които проектът допринася за разработването на политики, изследването и практиката на приобщаващото образование в ранна детска възраст.

1. Създаване на възможности за всички деца да се приобщат, да бъдат ангажирани и да се учат

Анализът на данните по проекта недвусмислено показва, че от гледна точка на приобщаването най-важният резултат от осигуряването на качество е създаването на възможности за всички деца да участват активно в приобщаващо образование в ранна детска възраст. По този начин всички деца – включително тези, които са уязвими на изключване – ще се почувстват еднакво ценени, ще получат еднаква подкрепа и ще могат да се развиват редом със своите връстници.

Първата очевидна предпоставка за участие е детето да присъства в детското заведение по време на ежедневните социални и учебни дейности. Това до голяма степен зависи от законовите разпоредби за достъп до приобщаващо образование в ранна детска възраст на национално и регионално равнище. Това предполага наличие и право на

достъп до детски заведения, предлагащи достъпно приобщаващо образование в ранна детска възраст. В рамките на проекта бе установено, че универсалното образование в ранна детска възраст е възможно само ако местните детски заведения се стараят активно да достигнат до всички родители в общността. Наред с това, детските заведения за приобщаващо образование в ранна детска възраст трябва да гарантират, че всяко дете не само присъства, но и участва активно в социалните и учебните дейности, като му се осигурява съответната подкрепа, ако е необходимо.

От гледна точка на приобщаването всяко дете е различно. От първостепенно значение е да се следи напредъкът на всяко дете, вместо да се преследва само постигането на националните образователни стандарти. Това дава възможност всички деца – независимо от техните постижения – да бъдат еднакво ценени като активни участници и учащи редом с техните връстници и да получават подкрепата, от която имат нужда, за да се развиват. Примерните детски заведения, предлагащи приобщаващо образование в ранна детска възраст, се стремят да осигурят такива възможности, като ценят и приемат с охота всяко дете в една подкрепяща учебна среда, в която всеки се чувства на мястото си и се радва на положително отношение от страна на персонала и връстниците си. В тази предразполагаща среда децата биват насърчавани и имат възможност:

- да покажат силните си страни;
- да правят избор, особено по време на игра;
- да проявяват любопитство и да следват интересите си;
- да изразяват предпочитания, да си поставят цели и да се включват в решаването на свързани с тях проблеми;
- да бъдат мотивирани и да участват в полезни дейности редом със своите връстници и във взаимодействие с тях.

2. Разработване на инструмент за самоанализ

Вторият принос на проекта е разработването на инструмент за самоанализ. В стремежа си да очертае основните характеристики на качествено приобщаващо образование в ранна детска възраст за всички деца екипът на проекта съчета най-доброто от съществуващите инструменти, насочени към образователната среда в ранна детска възраст (вж. препратките в Европейска агенция, 2017b).

Инструментът за самоанализ поставя акцент върху заведенията за предучилищно образование като места, насърчаващи участието и ученето. Специално внимание се обръща на процесите и структурните фактори в детското заведение, които оказват влияние върху опита и преживяванията на децата. Инструментът анализира осем аспекта:

1. Цялостна предразполагаща среда;
2. Приобщаваща социална среда;
3. Насочен към детето подход;
4. Физическа среда, благоприятна за детето;
5. Материали за всички деца;
6. Възможности за общуване за всички;

7. Приобщаваща обучителна среда;
8. Среда, отворена към семейството.

За всеки аспект е разработен набор от въпроси, които имат за цел да подпомогнат анализа от страна на практикуващите специалисти. Те дават възможност да се отчетат силни и слаби страни на приобщаването в детското заведение, както и да се набележат цели с оглед подобряване на средата.

Инструментът за самоанализ може да се ползва за различни цели. Например:

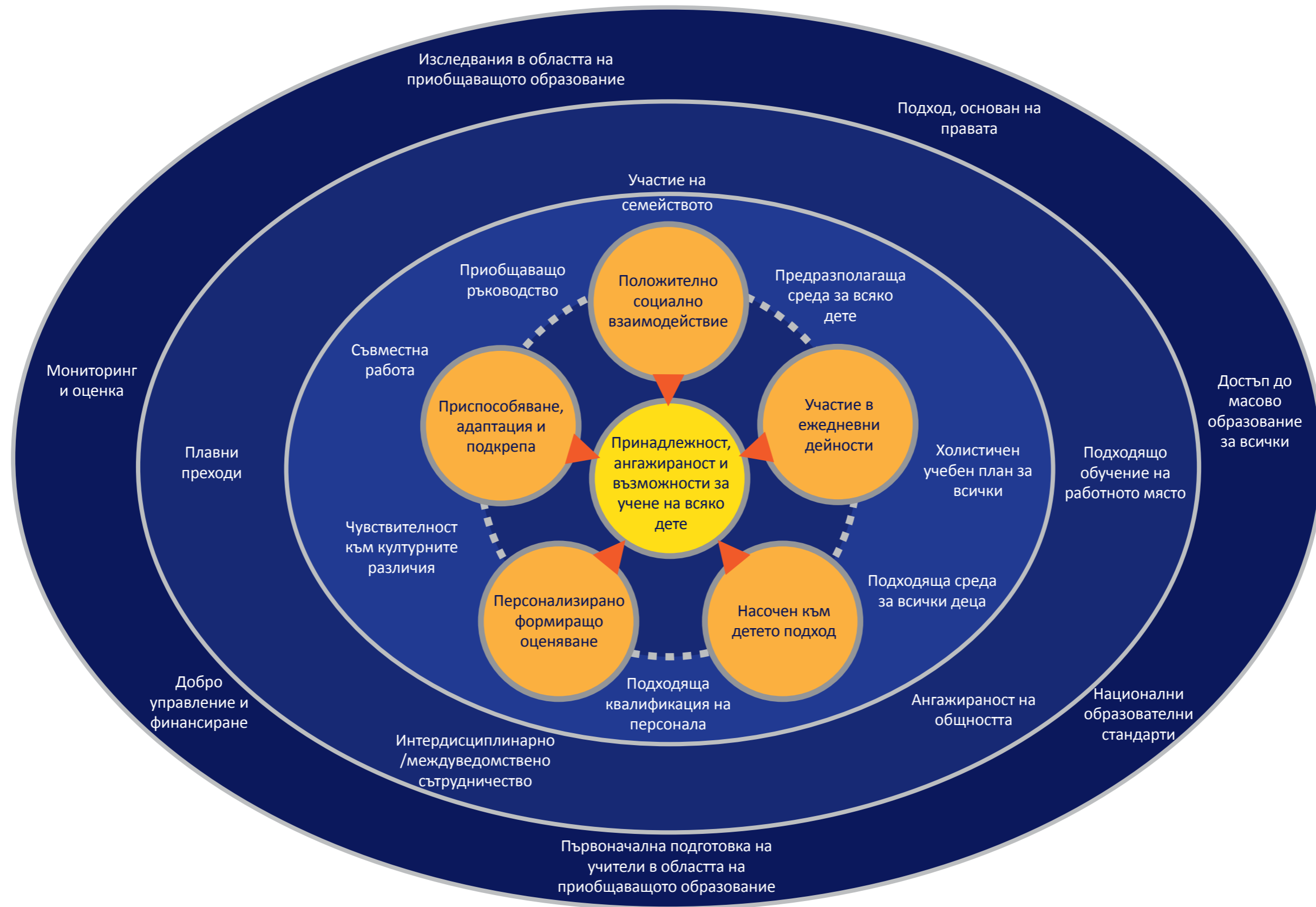
- да се добие представа за степента на приобщаване в съответното детско заведение;
- да послужи като основа за дискусии сред заинтересованите страни по въпросите на приобщаването;
- да се открият и опишат проблемни области, да се набележат цели с оглед подобряване на средата и да се планират интервенции за осигуряване на приобщаващо образование;
- да се оценят различните начини на работа в приобщаваща среда;
- да се разработят показатели за степента на приобщаване и национални стандарти за качествено приобщаващо образование в ранна детска възраст.

Уместността, целесъобразността и полезността на въпросите бяха оценени по време на осемте посещения в примерни детски заведения, предлагащи приобщаващо образование в ранна детска възраст в различни страни. Те бяха оценени също чрез фокус групи и когнитивни интервюта с практикуващи специалисти, родители, учители и академичен състав, зает в образованието на учители, в три други държави. Резултатите показват, че инструментът може да бъде от полза за практикуващите специалисти в цяла Европа и в други континенти в усилията им да подобрят степента на приобщаване в детските заведения, предлагащи приобщаващо образование в ранна детска възраст.

3. Адаптиране на екосистемния модел на приобщаващо образование в ранна детска възраст

Третият принос на проекта е разработването на екосистемен модел на приобщаващо образование в ранна детска възраст. Моделът може да послужи като рамка за планиране, подобряване, мониторинг и оценка на качеството на приобщаващото образование в ранна детска възраст на местно, регионално и национално равнище (вж. фигура 1).

В него са залегнали всички важни въпроси, свързани с приобщаващото образование в ранна детска възраст, които се откриха при анализа на данните от различните примерни заведения, предлагащи такова образование. Тези въпроси обаче не бяха отчетени в еднаква степен и не присъстваха във всички детски заведения. Затова е препоръчително, подобно на инструмента за самоанализ, моделът да се ползва като рамка. Прилагайки тази рамка, разработващите политики и практикуващите специалисти могат да анализират своите приоритетни нужди и цели въз основа на цялостната картина на проблемите пред качествено приобщаващо образование в ранна детска възраст, която моделът предлага.

Фигура 1. Екосистемен модел на приобщаващо образование в ранна детска възраст

На фигура 1 резултатите, процесите и структурите на качествено приобщаващо образование в ранна детска възраст са представени в един екосистемен модел, организиран в пет измерения:

Измерение 1: Резултати

В центъра на модела са поставени трите основни **резултата** от приобщаващото образование в ранна детска възраст, а именно „Принадлежност, ангажираност и възможности за учене на всяко дете“.

Измерение 2: Процеси

Веднага след резултатите са петте основни **процеса**, в които пряко участва детето в детското заведение, предлагащо приобщаващото образование в ранна детска възраст – от положително социално взаимодействие до активно участие в учебни и социални дейности с подходяща подкрепа, когато е необходимо.

Измерение 3: Подкрепящи структури в детското заведение, предлагащо приобщаващото образование в ранна детска възраст

Основните процеси, от своя страна, се поддържат от **структури във физическата, социалната, културната и образователната среда на детското заведение**. Те включват структури, които позволяват всяко дете да се чувства ценено, достъпна и холистична обучителна среда, приобщаващо ръководство и съвместна работа.

Измерение 4: Подкрепящи структури в общността

Върху процесите на приобщаване влияят също **структурни фактори от по-широката среда** на детското заведение, **свързани със семейството и общността на детето**. Те включват съвместна работа със семействата и подкрепящите услуги, както и процедури за осигуряване на плавен преход към и от детското заведение, предлагащо приобщаващото образование в ранна детска възраст.

Измерение 5: Подкрепящи структури на регионално/национално равнище

В най-външния кръг на модела са отразени **структурни фактори на регионално/национално равнище**, които също влияят на това, което се случва в детското заведение. Те включват национални политики, основани на права, системи за оценяване, добро управление и подходящи изследователски политики.

Съвместно прилагане на модела от страна на разработващите политики и практикуващите специалисти

Моделът може да засили сътрудничеството между разработващите политики и практикуващите специалисти за изграждането и популяризирането на качествени структури и процеси на всички равнища така, че всички деца да могат да участват активно в приобщаващо образование в ранна детска възраст.

Екосистемният модел откроява припокриването на местните и регионалните/националните отговорности. Така например разработващите политики на регионално/национално равнище отговарят главно за това законодателството да бъде основано на права, а финансирането да гарантира достъп на всички деца до масово образование (външен кръг). За да могат обаче всички деца да се присъединят към своите връстници в масовите детски заведения, персоналът трябва да приема с охота всички деца и техните семейства и да полага необходимите усилия, за да се гарантира, че всички деца от общността ще имат активно участие и значима роля в детското заведение (вътрешен кръг).

По същия начин разработващите политики на национално равнище трябва да осигурят наличието на програми за първоначална подготовка на учители в областта на приобщаващото образование в ранна детска възраст (външен кръг). Но е отговорност на детското заведение да гарантира, че персоналът му е обучен колкото е възможно по-добре и има възможност непрекъснато да повишава квалификацията си, за да отговори на различните нужди на всички деца, които постъпват в детското заведение (вътрешен кръг).

ПРЕПОРЪКИ

Целта на проекта е да идентифицира, анализира, а впоследствие и да популяризира основните характеристики на качествено приобщаващо образование в ранна детска възраст за всички деца на възраст от три години до постъпването им в начален курс на образование. Проектът надгражда съществуващите възгледи за приобщаващото образование в ранна детска възраст и предлага нови идеи в препоръките.

Препоръките на проекта са организирани въз основа на екосистемния модел. Те са насочени главно към разработващите политики и се отнасят до подкрепата, която може да бъде оказана на практикуващите специалисти, за гарантиране на качествено приобщаващо образование в ранна детска възраст.

За да гарантират, че активното участие и обучение на децата в приобщаваща среда ще се превърне в основна цел на разпоредбите за приобщаващо образование в ранна детска възраст, разработващите политики трябва:

1. Да подкрепят предоставящите приобщаващо образование в ранна детска възраст и да ги насърчават активно да търсят контакт с децата и техните семейства и да се вслушват в мнението им.
2. Да създадат необходимите условия така, че детските заведения за приобщаващо образование в ранна детска възраст, да гарантират не само посещаемостта на децата, но и тяхната ангажираност в провежданите дейности.

За да гарантират, че активното участие и обучение на децата в приобщаваща среда ще се превърне в основна цел и същност на разпоредбите за приобщаващо образование в ранна детска възраст, разработващите политики трябва:

3. Да гарантират холистичен национален учебен план, чиято първостепенна цел и стандарт е всички деца да имат възможност да се приобщат, да участват и да се учат, както самостоятелно, така и редом със своите връстници.
4. Да гарантират, че при оценяването на децата се отчита и степента на тяхното участие в учебните и социални дейности, социалното взаимодействие с възрастни и връстници, както и всяка необходима подкрепа за това.

За да гарантират, че детските заведения за приобщаващо образование в ранна детска възраст, имат капацитет да приемат и да работят с всички деца, разработващите политики трябва:

5. Да гарантират, че първоначалното и последващото обучение на учителите и на помощния персонал им позволява да развият необходимите компетенции, за да приемат и да ангажират всички деца в ежедневните дейности в приобщаваща образователна среда.
6. Да гарантират, че практикуващите специалисти разбират значението на културната принадлежност на децата и техните семейства като фактор за насърчаване на активното им участие в приобщаващо образование в ранна детска възраст.
7. Да създадат условия, които да насърчат ръководителите на детски заведения за приобщаващо образование в ранна детска възраст да възприемат приобщаващ подход, да придобият необходимата компетентност за изграждането на предразполагаща среда и да превърнат ангажираността на всяко дете в обща отговорност.
8. Да дадат приоритет на разработването и прилагането на инструменти за подобряване степента на приобщаване във физическата и социалната среда на детските заведения за приобщаващо образование по подобие на инструмента за самоанализ.

За да гарантират, че детските заведения за приобщаващо образование в ранна детска възраст, имат капацитет да отговорят на всички допълнителни нужди на децата, разработващите политики трябва:

9. Да се уверят, че местната общност осигурява експертния опит и ресурси, за да гарантира, че всяко дете има възможност да посещава детско заведение, да бъде част от групата на своите връстници и активно да участва в учебните и социални дейности.
10. Да насърчават сътрудничеството между всички сектори и дисциплини, между практикуващите специалисти, семействата и местните общности за подобряване на качеството, чувството за принадлежност, ангажираността и ученето на всички деца.

За да може механизмите за осигуряване на качество наистина да бъдат съсредоточени върху предоставянето на качествено приобщаващо образование на всички деца, разработващите политики трябва:

11. Да гарантират, че събираните статистически данни включват броя деца, на които е отказан достъп до качествено приобщаващо образование в ранна детска възраст, и типа пречки, които възпрепятстват достъпа.
12. Да гарантират, че при оценяване на услугата се взема под внимание доколко всички деца имат възможности да участват активно, самостоятелно и по своя инициатива в социализиращи игри и в други дейности.
13. Да осигурят разработването на показатели за качество на *приобщаването* в образованието в ранна детска възраст, като наред с други ресурси прилагат екосистемния модел и инструмента за самоанализ, разработени в рамките на проекта.

За да гарантират, че политиките оказват въздействие върху качеството на приобщаващото образование в ранна детска възраст, разработващите политики в различни сектори и на различни равнища – местно, регионално и национално – трябва:

14. Да сътрудничат помежду си и с доставчиците на услуги, за да гарантират качество и безпрепятствен достъп до приобщаващо образование в ранна детска възраст въз основа на споделено разбиране за факторите, които влияят върху качеството на приобщаване, залегнали в екосистемния модел.

ПРОДУКТИ НА ПРОЕКТА

Този доклад е съсредоточен върху новите положения, с които проектът допринася за разработването на политики, изследването и практиката на приобщаващото образование в ранна детска възраст. Те представляват крайния резултат от

тригодишен процес в цяла Европа, включващ следните дейности и продукти:

- Преглед на литературата и политиките, който задава концептуалната рамка на проекта и включва преглед на международната и европейската научноизследователска литература и на документи за политики в областта на приобщаващото образование в ранна детска възраст (Европейска агенция, 2017c)
- Събиране и качествен анализ на данни от 32 примерни детски заведения за приобщаващо образование в 28 държави членки на Агенцията (Европейска агенция, 2016 г.)
- Посещения на място за подробно запознаване с практиката на отделни примерни детски заведения за приобщаващо образование в осем държави
- Въпросници, попълнени от всяка държава, които дават информация за политиката и практиката в областта на общодостъпното приобщаващо образование в ранна детска възраст на национално равнище в държавите членки на Агенцията
- Инструмент за самоанализ за подобряване работата на детските заведения за приобщаващо образование, разработен с участието на заинтересовани страни във всяка от осемте държави, в които се намират посетените примерни детски заведения за приобщаващо образование, и валидиран чрез допълнителни екосистемни изследвания в три други държави. Инструментът за самоанализ е преведен на 25 езика. (Европейска агенция, 2017b)
- Обобщаващият доклад *Inclusive Early Childhood Education: New Insights and Tools – Contributions from a European Study* [Приобщаващо образование в ранна детска възраст: Нови идеи и инструменти, основани на европейско изследване] (Европейска агенция, 2017а), на който настоящият доклад е резюме.

Всички продукти на проекта за приобщаващо образование в ранна детска възраст са достъпни на страницата на проекта в интернет:

www.european-agency.org/agency-projects/inclusive-early-childhood-education

БИБЛИОГРАФИЯ

Бронфенбренер, У. и Морис, П. А., 2006 г. 'The Bioecological Model of Human Development' [„Биоекологичният модел на човешкото развитие“], в У. Деймън и Р. М. Лърнър (ред.), *Handbook of Child Psychology, Vol. 1: Theoretical models of human development* [Наръчник по детска психология, т. 1: Теоретични модели на човешко развитие] (6-о изд.). Ню Йорк: Уайли

Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2015 г. *Позиция на Агенцията относно приобщаващите образователни системи*. Одензе, Дания. www.european-agency.org/publications/brochures-and-flyers/agency-position-on-inclusive-education-systems-flyer (Последен достъп през ноември 2016 г.)

Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2016 г. *Inclusive Early Childhood Education: An analysis of 32 European examples*. [Приобщаващо образование в ранна детска възраст: Анализ на 32 европейски примера.] (ред. П. Бартоло, Е. Бьорк-Акесон, Кл. Жине и М. Кириазопулу). Одензе, Дания. www.european-agency.org/publications/ereports/iece-analysis-of-32-european-examples (Последен достъп през юни 2017 г.)

Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2017а. *Inclusive Early Childhood Education: New Insights and Tools – Contributions from a European Study*. [Приобщаващо образование в ранна детска възраст: Нови идеи и инструменти, основани на европейско изследване.] (ред. М. Кириазопулу, П. Бартоло, Е. Бьорк-Акесон, Кл. Жине и Фл. Белур). Одензе, Дания. www.european-agency.org/publications/ereports/iece-new-insights-and-tools (Последен достъп през декември 2017 г.)

Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2017б. *Инструмент за самоанализ на средата за приобщаващо образование в ранна детска възраст*. (ред. Е. Бьорк-Акесон, М. Кириазопулу, Кл. Жине и П. Бартоло). Одензе, Дания. www.european-agency.org/publications/ereports/inclusive-early-childhood-education-environment-self-reflection-tool (Последен достъп през август 2017 г.)

Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2017с. *Inclusive Early Childhood Education: Literature Review*. [Приобщаващо образование в ранна детска възраст: Преглед на литературата.] (ред. Фл. Белур, П. Бартоло и М. Кириазопулу). Одензе, Дания. www.european-agency.org/publications/reviews/iece-literature-review (Последен достъп през декември 2017 г.)

Европейска комисия, 2014 г. *Предложение за ключови принципи за Рамка за качество за образование и грижи в ранна детска възраст*. Доклад на работната група за образование и грижи в ранна детска възраст под егидата на Европейската комисия. ec.europa.eu/assets/eac/education/policy/strategic-framework/archive/documents/eccec-quality-framework_en.pdf (Последен достъп през април 2017 г.)

Организация за икономическо сътрудничество и развитие, 2015 г. *Starting Strong IV: Monitoring Quality in Early Childhood Education and Care [Силно начало IV: Мониторинг на качеството в образованието и грижите в ранна детска възраст]*. Париж: OECD Publishing. www.oecd.org/publications/starting-strong-iv-9789264233515-en.htm (Последен достъп през ноември 2016 г.)

Съвет на Европейския съюз, 2017 г. *Заключения на Съвета и на представителите на правителствата на държавите членки, заседаващи в рамките на Съвета, относно приобщаване в условията на многообразие с цел постигане на висококачествено образование за всички*. 2017/C 62/02. eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2017.062.01.0003.01.BUL (Последен достъп през юни 2017 г.)

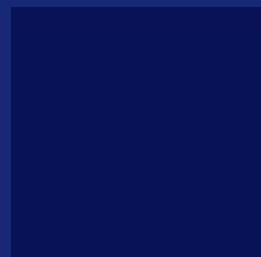

Секретариат:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Тел.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Офис в Брюксел:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Тел.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org